

STAVOVI NASTAVNIKA OSNOVNE ŠKOLE O OCJENJIVANJU U HRVATSKOJ, SRBIJI I BOSNI I HERCEGOVINI

Goran Lapat, Živorad Milenović, Mirjana Jeftović

Sažetak

U tradicionalnoj osnovnoj školi, ocjenjivanje je sredstvo za procjenjivanje znanja učenika i za utvrđivanje i prikazivanje njihovog uspjeha, odnosno neuspjeha u učenju. U ovakvom se pristupu uglavnom zanemaruje osnovno značenje ocjenjivanja – mogućnost postizanja što bolje organizacije i realizacije nastave i učenja. O ocjenjivanju postoje brojna mišljenja. Ona su različita pa i suprotstavljena. Smatra se da je ocjenjivanje značajna faza nastave i da je potrebno u nastavi. Ima autora koji smatraju da je ocjenjivanje potrebno modernizirati i prilagoditi ga potrebama nastave u današnjoj osnovnoj školi, ali i autora koji smatraju da ga je potrebno ukinuti. Da bi se utvrdilo što o tome misle nastavnici osnovnih škola, kao neposredni realizatori nastave, provedena su tri odvojena istraživanja u rujnu 2011. godine na uzorku od po 228 nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini. Podaci prikupljeni skalom procjene – SNOŠO (Stavovi nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju), konstruiranom za potrebe ovog istraživanja obrađeni su t-testom i linearnom korelacijom. T-test je pokazao da postoji statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju ovisno o njihovom zanimanju, pri čemu nastavnici razredne znatno više nego nastavnici predmetne nastave smatraju da je ocjenjivanje u osnovnoj školi potrebno modernizirati. Linearnom korelacijom utvrđeno je da postoji značajna pozitivna povezanost stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju. Visoke vrijednosti razine razumijevanja o ocjenjivanju nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj prate visoke razine razumijevanja o ocjenjivanju u Srbiji i Bosni i Hercegovini. U radu su prikazani značajniji rezultati, a dane su i pedagoške implikacije.

Ključne riječi: ocjenjivanje, osnovna škola, nastavnik, Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina

PRIMARY SCHOOL TEACHERS 'ATTITUDES ABOUT ASSESSMENT IN CROATIA, SERBIA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary:

In a traditional primary school assessment is a tool for evaluating students' knowledge and establishing and presenting their success or failure in learning. This approach largely ignores the basic intrinsic meaning of evaluation - the ability to achieve a better organization and implementation of teaching and learning. There are many opinions on the assessment. They are different and even conflicting. It is believed that the assessment is one of significant phases of teaching and thus necessary for teaching. Some authors believe that assessment should be modernized and adapted to the needs of teaching in today's elementary school, but some authors believe that assessment is not necessary for the teaching, so it should be abolished. In order to the opinions of primary school teachers, as direct facilitators of teaching, there have been conducted three separate surveys in September 2011. on a sample of 228 primary school teachers in Croatia, Serbia and Bosnia and Herzegovina. Data have been collected through the measuring scale – SNOŠO, and processed by t-test and linear correlation. T-test showed that there is statistically significant difference in the attitudes and opinions of primary school teachers on evaluation depending on their occupation, whereas teachers much more than teachers believe that the assessment in primary schools should be modernized. Linear correlation determined that there is a significant positive correlation between attitudes and opinions of teachers of primary schools in Serbia, Croatia and Bosnia and Herzegovina on evaluation. High values of the level of understanding of primary school teachers on assessment in Croatia are connected with high levels of understanding of primary school teachers in Serbia and Bosnia and Herzegovina on assessment. The most important research results are presented in the form of a conclusion, and the pedagogic implications are also given.

Keywords: assessment, elementary school teacher, Croatia, Serbia, Bosnia and Herzegovina

TEORIJSKI PRISTUP PROBLEMU ISTRAŽIVANJA

Razvoj osnovne škole od perioda njenog formiranja pa do danas, prate mnogobrojne teškoće materijalne, a u dobrom dijelu i kadrovske prirode. Nedovoljna opremljenost škola i nestručno korištenje postojećih nastavnih sredstava, jedan je od razloga da se u odgojno-obrazovnom procesu ističe uobičajena shema koja podrazumijeva izlaganje nastavnih sadržaja – pamćenje podataka – provjera količine zapamćenih podataka s konačnom grafičkom oznakom, odnosno ocjenom. Tijek nastavnog procesa u osnovnoj školi podrazumijeva pripremnu, operativnu, valorizacijsku i aplikativnu fazu nastavnog rada. Ocjenjivanje je dio evaluacijske faze nastavnog procesa i podrazumijeva završni dio procesa provjeravanja. Ustanovljeni nivo obrazovnih postignuća učenika ima dvojaku funkciju: (1) omogućuje nastavniku dobivanje podataka o tome koliko uspješno učenici stječu i koliko uspješno vladaju određenim nastavnim sadržajima i (2) pruža nastavniku povratnu informaciju o svom radu, koja ima za cilj modificiranje i unapređenje vlastitog rada i obrazovnog procesa uopće.

O ocjenjivanju postoje različita shvaćanja. Prema Milanu Matijeviću, „...ocjenjivanje je dodjeljivanje određene ocjene za postignute rezultate učenika, odnosno razvrstavanje učenika u određene kategorije prema postignutim rezultatima u učenju i dogovorenim kriterijima“ (2004, 12). Ima i shvaćanja po kojima je „...vrednovanje učeničkih postignuća sustavno procjenjivanje učenika i procesa u ostvarivanju postavljenih načela i ciljeva kurikuluma“ (Cindrić i sur., 2010, 212). Polazeći od ovih shvaćanja, tragalo se za novom - školom budućnosti. Paralelno se tragalo i za novim nastavnim modelima, pa i modelima ocjenjivanja. U takvoj školi, s jedne strane, svrha nastave ne smiju biti ispiti i svjedočanstva, već da učenici sami i iz prve ruke trebaju postići svoje znanje, dobiti svoje dojmove, prodrijeti do svojih duševnih uživanja, umjesto da ih kao sada dobivaju preko zanimljivog, često puta površno odslušanog i brzo zaboravljenog predavanja iz nekoliko predmeta svakoga dana. S druge strane, zadaci nastavnika su da „...za svaki nastavni predmet prirede konkretizirane i operativne ciljeve iz kojih je vidljivo što učenici trebaju učiti, odnosno naučiti tijekom sudjelovanja u nastavnim aktivnostima (Matijević, 2004, 25). Stoga se zadnjih desetljeća sve jače ističe kritički odnos prema fetišizaciji ocjena zbog

mnoštva, prije svega, subjektivnih faktora koji prate ocjenjivanje. Razlozi su dvojaki. S jedne strane, nastavnici daju ocjene prema individualnoj procjeni važnosti pojedinih dijelova nastavnih sadržaja. S druge strane, ocjenjivanje ovisi o općem ocjenjivačkom stavu nastavnika, o raspoloženju nastavnika u trenutku ocjenjivanja, o govornim sposobnostima učenika, o prethodnom znanju i ugledu učenika, te o spolu i trenutnom izgledu i emocionalnom stanju učenika.

U današnjoj osnovnoj školi postoje brojne nedoumice o ocjenama i ocjenjivanju. Ono je propisano zakonskim dokumentima i sadržano je u školskim i pravnim aktima svake države. Obično se donosi u vidu *Pravilnika o ocjenjivanju* (Narodne novine, br. 87/08, 86/09., 92/10. и 105/10.; Službeni glasnik Republike Srbije, br. 6203, 6403, 58/04. i 62/04.; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 108/2009). Ocjenjivanju se zamjera što ne doprinosi odgojno-obrazovanoj učinkovitosti nastavnog procesa. Još jedna od zamjerki je to što djeca uče za školu i za ocjene, a ne za temeljna znanja koja će im omogućiti da rješavaju brojne probleme iz svakodnevnog života. Zato se i stječe dojam da ocjenjivanje više šteti nego što doprinosi učinkovitosti nastave i ostvarivanju maksimuma svakog učenika pojedinačno. Otuda i brojni zahtjevi po kojima ocjenjivanje treba modernizirati i prilagoditi potrebama učenika i nastave. A ima i onih koji smatraju da je nepotrebno, pa ga zato treba ukinuti.

METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU

1. Problem istraživanja. Ocjena je sredstvo koje služi za procjenjivanje znanja učenika i za utvrđivanje i prikazivanje njegovog uspjeha u učenju. Polazeći od brojnih shvaćanja (Kornetov, 2003; Borodovskaja i sur., 2004; Vigman, 2005; Krulj i sur., 2003), odlike dobrog ocjenjivača su: objektivnost, jasnoća, učestalost, javnost i raznovrsnost, a suštinsko, mogućnost da se postigne što bolja organizacija i realizacija učenja, a to je ujedno i najveće opravdanje za ocjenjivanje. Ocjenjivanje ima više funkcija. Najčešće su: (a) ostvaruje svoju funkciju u odnosu na neposredne subjekte nastavnog rada i ima psihološki efekt na učenike, nastavnike, na roditelje učenika i na širu društvenu sredinu, (b) učenik preko ocjene dobiva povratnu informaciju o postignutim rezultatima u učenju, (c) za

učenika, ocjena je sredstvo motivacije za učenje i (d) dobra ocjena potiče učenika na još bolji rad, a slabija ocjena ukazuje učeniku da treba nešto promijeniti u svom radu i učenju.

Ovisno o povijesnim okolnostima, u mnogim zemljama primjenjuju se različiti sistemi ocjenjivanja rada, uspjeha i razvoja učenika. U SAD-u primjenjuju se skale ocjena od 1 do 5, ili sistem bodovanja od 0 do 100. U Rusiji se primjenjuje jedinstven sistem ocjenjivanja sa skalom od 1 do 5. U Njemačkoj se ocjenjivanje provodi korištenjem skale od 1 do 5, pri čemu je ocjena 1 najviša. U Velikoj Britaniji vrednovanje je na skali od 0 do 100 bodova. U Italiji, nastavnici ocjenjuju učenike prema numeričkoj skali od 0 do 10 poena, pri čemu su od 0 do 5 negativni, a od 6 do 10 pozitivni. U Francuskoj je ocjenjivanje na skali koja ima vrijednosti od 0 do 20 bodova. Od 0 do 10 su negativni, a od 11 do 20 pozitivni bodovi. U Belgiji se ocjenjivanje provodi polaganjem razrednih ispita. Ocjenjivanje u Švicarskoj je brojčano od 1 do 6, pri čemu su ocjene 1 i 2 negativne, a ostale su pozitivne. Nastavnici u Danskoj ocjenjuju s petnaest ocjena od kojih su dvije negativne. U Švedskoj je ocjenjivanje još specifičnije. Temelji se na „...pismenom i usmenom ispitivanju sa skalom od sedam ocjena u rasponu od 0 do 3“ (Cenić, 2000, 23). Ocjene su označene slovima: 0 (C) – potpuno nedovoljan, 0,5 (BC) – nedovoljan, 1 (B) – dovoljan, 1,5 (Ba) – zadovoljava, a 2,5 (a) – vrlo dobar i 3 (A) – odličan.

Prema subjektivnim faktorima o kojima ovisi ocjenjivanje, mogu se definirati neke odlike lošeg ocjenjivanja u osnovnim školama. Najčešće su: ocjenjivanje dovodi do nelojalne konkurencije među učenicima, nastavnici i nastavnici koji su razrednici uglavnom daju odlične i vrlo dobre ocjene kako bi njihov razredni odjel bio uspješniji od drugih odjeljenja, ocjene nisu realne zato što za svakog učenika intervenira netko od kolega ili prijatelja, najviše intervencija za ocjene su iz materinjeg jezika i matematike zato što se ti predmeti boduju za upis u srednje škole, nastavnici i nastavnici koji ne pristaju na intervencije svojih kolega predmet su omalovažavanja i ogovaranja u kolektivu i pri ocjenjivanju, nastavnicima je važnije tko su roditelji učenika nego koliko su učenici naučili.

Potrebno li je ocjenjivanje u osnovnoj školi ukinuti zato što ocjena nije nikakvo mjerilo znanja učenika? Da li je ocjenjivanje u osnovnoj školi potrebno ukinuti da bi učenici za koje nitko ne intervenira bili ravnopravni sa ostalim učenicima? Treba li s ocjenjivanjem početi tek u završnom razredu osnovne škole kao na primjer u Švedskoj,

Danskoj, Francuskoj ili u SAD-u gdje osim opisnih, drugih ocjena nema? Bi li ukidanjem ocjenjivanja, nastavnici bili rasterećeni pritisaka sa strane zbog ocjena i više se posvetili učenju učenika? Treba li ocjenjivanje ukinuti zbog različitog stava među nastavnicima o ocjenjivanju? Bi li se ukidanjem ocjenjivanja poboljšala kvaliteta nastave u osnovnoj školi? Odgovore na ova i druga pitanja koja su povezana s ocjenjivanjem, potražiti će se u ovom istraživanju.

2. *Predmet istraživanja.* U širem smislu, predmet rada je istraživanje mjesta, značaja i uloge ocjenjivanja u osnovnoj školi. U užem smislu, predmet rada je istraživanje stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju.

3. *Cilj istraživanja.* Prema predmetu rada, cilj istraživanja je identificiranje stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju.

4. *Zadatci istraživanja.* Iz predmeta i cilja rada proizlaze *zadatci istraživanja*. Oni su: 1) utvrditi postoji li ili ne statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Srbiji o ocjenjivanju; 2) utvrditi postoji li ili ne statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju; 3) utvrditi postoji li ili ne statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju; 4) utvrditi postoji li povezanosti i razlike u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Srbiji o ocjenjivanju; 5) utvrditi postoji li povezanosti i razlike u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju i 6) utvrditi postoji li povezanosti i razlike u stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola u Srbiji i Bosni i Hercegovini.

5. *Hipoteze istraživanja.* Opća hipoteza glasi: nastavnici osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini smatraju da je ocjenjivanje u osnovnoj školi potrebno, dok mali broj njih smatra da ga je potrebno ukinuti. Posebne hipoteze su: H-1) postoji statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika razredne i predmetne nastave osnovnih škola o ocjenjivanju u Hrvatskoj i Srbiji; H-2) postoji statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika razredne i predmetne

nastave osnovnih škola o ocjenjivanju u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini; H-3) postoji statistički značajna razlika u stavovima i mišljenjima nastavnika razredne i predmetne nastave osnovnih škola o ocjenjivanju u Srbiji i Bosni i Hercegovini; H-4) postoji značajna pozitivna povezanost stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Srbiji o ocjenjivanju; H-5) postoji značajna pozitivna povezanost stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju i H-6) postoji značajna pozitivna povezanost stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju.

6. *Varijable istraživanja.* Zavisna varijabla su stavovi i mišljenja nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju. Nezavisne varijable su: (1) zemlja porijekla nastavnika (Hrvatska, Srbija i Bosna i Hercegovina) i 2) zanimanje nastavnika (nastavnik razredne i nastavnik predmetne nastave).

7. *Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.* Korišten je povijesno-komparativni postupak u prikazivanju prošlosti i transverzalni postupak u prikazivanju sadašnjeg stanja. Primijenjena je deskriptivna metoda. Istraživačka tehnika je skala procjena. Kao *instrument* korištena je Skala stavova nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju (Skala – SNOŠO). Konstruirana je za ovo istraživanje. Skala je Likertovog tipa i ima pet stupnjeva. Sastoji se od 18 tvrdnji. Kod svake tvrdnje, nastavnici su se s obzirom na stupanj slaganja opredjeljivali za jednu od ponuđenih mogućnosti koje su bodovane od 1-5: a) u potpunosti se slažem -5, b) uglavnom se slažem-4, c) nisam siguran-a-3, d) uglavnom se ne slažem-2 i e) uopće se ne slažem-1. Za svakog ispitanika računat je ukupni zbroj koji je mogao imati vrijednosti od 18-90.

8. *Populacija i uzorak.* Populaciju čine nastavnici osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini u mjesecu rujnu 2011. godine. U *uzorku* su po 228 nastavnika osnovnih škola iz Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine.

9. *Organizacija i tijek istraživanja.* Istraživanje je provedeno u rujnu 2011. godine u osnovnim školama u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini.

10. *Obrada podataka.* Primijenjena je deskriptivna statistika i Pearsonov koeficijent korelacije.

INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA – DISKUSIJA I ANALIZA

Rezultati istraživanja prikazani su prema podacima dobivenim t-testom i linearnom korelacijom s planiranim uspoređivanjem.

Tablica 1 – *Razlike u stavovima nastavnika razredne i predmetne nastave o ocjenjivanju (Republika Hrvatska)*

	Zanimanje	N	M	t-test	p
Zanimanje nastavnika	razredna nastava	134	19,86	3,79	0,000
	predmetna nastava	94	16,36		

Vrijednost t-testa (t-3,79) značajna je na nivou $p < 0,001$. To pokazuje i približno izračunata statistička značajnost razlike ($p = 0,000$). Prema izračunatim aritmetičkim sredinama se vidi da veći nivo shvaćanja o potrebi modernizacije ocjenjivanja imaju nastavnici razredne nastave (M-19,86) u odnosu na nastavnike predmetne nastave (M-16,36) (Tablica 1).

Tablica 2 – *Razlike u stavovima nastavnika razredne i predmetne nastave o ocjenjivanju (Republika Srbija)*

	Zanimanje	N	M	t-test	p
Zanimanje nastavnika	razredna nastava	138	20,10	3,82	0,000
	predmetna nastava	90	17,97		

Vrijednost t-testa (t-3,82) značajna je na nivou $p < 0,001$. To pokazuje i približno izračunata statistička značajnost razlike ($p = 0,000$). Prema izračunatim aritmetičkim sredinama se vidi da veći nivo shvaćanja o potrebi modernizacije ocjenjivanja imaju nastavnici razredne nastave (M-20,10) u odnosu na nastavnike predmetne nastave (M-17,97) (Tablica 2).

Tablica 3 – *Razlike u stavovima nastavnika razredne i predmetne nastave o ocjenjivanju (Bosna i Hercegovina)*

	Zanimanje	N	M	t-test	p
Zanimanje nastavnika	razredna nastava	148	21,03	3,64	0,000
	predmetna nastava	80	17,26		

Vrijednost t-testa (t-3,64) značajna je na nivou $p < 0,001$. To pokazuje i približno izračunata statistička značajnost razlike ($p = 0,000$). Prema izračunatim aritmetičkim sredinama se vidi da veći nivo shvaćanja o potrebi modernizacije ocjenjivanja imaju nastavnici razredne nastave (M-21,03) u odnosu na nastavnike predmetne nastave (M-17,26) (Tablica 3).

Tablica 4 – *Usporedna analiza stavova nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju u Hrvatskoj i Srbiji*

		Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Hrvatskoj	Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Srbiji
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Hrvatskoj	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,748(**)
	P	.	,000
	N	228	228
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Srbiji	Pearsonov koeficijent korelacije	,748(**)	1
	P	,000	.
	N	228	228

Podaci pokazuju (Tablica 4) da između promjenjivih postoji pozitivna korelacija. Na to ukazuje pozitivni predznak ispred vrijednosti oba koeficijenta (0,748). Jačina veze između uspoređivanih promjenjivih je velika. Ona je potpuna i pozitivna. Na to ukazuje izračunati koeficijent jačine veze korelacije ($r = 1$). Izračunati koeficijent determinacije, objašnjava 61,42% zajedničke varijante. Među uspoređivanim varijablama postoji statistički značajna razlika na nivou $p < 0,001$ ($p = 0,000$). To, drugačije rečeno podrazumijeva, da visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola

o ocjenjivanju u Republici Hrvatskoj, prate visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju u Republici Srbiji.

Tablica 5 – *Usporedna analiza stavova nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*

		Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Hrvatskoj	Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Hrvatskoj	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,731(**)
	P	.	,000
	N	228	228
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini	Pearsonov koeficijent korelacije	,731(**)	1
	P	,000	.
	N	228	228

Podaci pokazuju da između promjenjivih postoji pozitivna korelacija. Na to ukazuje pozitivni predznak ispred vrijednosti oba koeficijenta (0,731). Jačina veze između uspoređenih promjenjivih je velika. Ona je potpuna i pozitivna. Na to ukazuje izračunati koeficijent jačine veze korelacije ($r=1$). Izračunati koeficijent determinacije, objašnjava 46,32% zajedničke varijanse. Među uspoređivanim varijablama postoji statistički značajna razlika na nivou $p < 0,001$ ($p=0,000$) (Tablica 5). Dakle, visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju u Republici Hrvatskoj, prate visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini.

Tablica 6 – Usporedna analiza stavova nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju u Srbiji i Bosni i Hercegovini

		Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Srbiji	Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Srbiji	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,724(**)
	p	.	,000
	N	228	228
Stavovi nastavnika o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini	Pearsonov koeficijent korelacije	,724(**)	1
	p	,000	.
	N	228	228

Podaci prikazani u Tablici 6 pokazuju da između promjenljivih postoji pozitivna korelacija. Na to ukazuje pozitivni predznak ispred vrijednosti oba koeficijenta (0,724). Jačina veze između uspoređenih promjenljivih je velika. Ona je potpuna i pozitivna. Na to ukazuje izračunati koeficijent jačine veze korelacije ($r=1$). Izračunati koeficijent determinacije, objašnjava 39,26% zajedničke varijanse. Među uspoređivanim varijablama postoji statistički značajna razlika na nivou $p < 0,001$ ($p=0,000$). To znači da visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju u Republici Srbiji, prate visoke vrijednosti o stavovima i mišljenjima nastavnika osnovnih škola o ocjenjivanju u Bosni i Hercegovini.

Rezultati ovog istraživanja su potvrdili da nastavnici osnovne škole uglavnom imaju ujednačen stav da je ocjenjivanje u osnovnoj školi kao dio valorizacije nastavnog procesa i dalje potrebno. To potvrđuju ranije pretpostavke da se u školi uči za školu i za ocjene, a ne za potrebe individue i njihov praktični život i rad u društvenoj sredini (Osmolovskaja, 2008; Malafij, 2009). I dalje dominira razredno-predmetno-satni sistem nastave koji kao parametar uspjeha u učenju i napredovanju učenika podrazumijeva ocjenu (Kačapor, 2003, 82-92). Ocjenjivanje u osnovnoj školi osim pozitivnih načela koja se primjenjuju: objektivnost, blagovremenost, jasnoća, učestalost, javnost i raznovrsnost (Kornetov, 2003; Borodovskaja i sur., 2004; Vigman, 2005; Krulj i sur., 2003, 327-328; Volkova, 2007; Efremov, 2010; Ficula, 2010). Pored toga, ocjenjivanje ima i brojne nedostatke. Oni su

uglavnom objektivne prirode. Neki od njih povezani su i s nedosljednošću nastavnika pri ocjenjivanju učenika. Da je tako, potvrđuju i modeli nastave u današnjoj osnovnoj školi. Oni podrazumijevaju praksu u kojoj nastavnik izlaže nastavne sadržaje i zapisuje najvažnije dijelove sadržaja nastavne jedinice na školsku ploču. U ovakvoj predavčko-demonstratorsko-pokazivačkoj nastavi, učenici pristojno sjede, pažljivo slušaju, promatraju i ponešto sami ili po uputama nastavnika zapisuju. Kod kuće samostalno ili uz pomoć roditelja i ostalih članova obitelji napišu ili jednostavno prepisu domaću zadaću. U ovakvom pristupu nastavi izostavljena je kreativnost učenika. Njihov cilj u tom slučaju nisu temeljna znanja koja će im koristiti u rješavanju svakodnevnih životnih problema, već brojčana ocjena.

Prikazani istraživanja, u suglasju su s nekim drugim istraživanjima u kojima su ispitivani stavovi nastavnika osnovne škole o nekim aspektima ocjenjivanja. Oni su pokazali da „...nastavnici ističu pozitivne stavove i stavove prihvatanja sadašnjeg sistema ocjenjivanja, te da su međusobno veoma homogeni u tako istaknutim stavovima prema ocjenjivanju“ (Ninković, 2010, 145-146). Ako se tome doda, da se kako navodi Mirko Banjac „...nastavnici upućuju da ocjenjuju i vladanje učenika, pa im se čak i naređuje, da uz svaku ocjenu vladanja osim ocjene „primjerno“ upisuju i odgovarajuću kaznu, na primjer: vladanje *vrlo dobar*, podrazumijeva kaznenu mjeru *ukor razrednog starešine*“ (2009, 130). Sve to potvrđuje i rezultate ovog istraživanja koji su bili i očekivani. To zato, što se bez obzira na reformu školstva u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini, i dalje dominiraju vrijednosni sistemi koji su bili karakteristični za tradicionalnu osnovnu školu. Jedna od tih vrijednosti je i ocjenjivanje koje je bilo proučavano u ovom radu.

ZAKLJUČAK I PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE

Ova tema je bila aktualna zato što do sada nije bilo radova koji su istraživali stavove nastavnika osnovne škole o ocjenjivanju. Istraživanje su pratili brojni problemi. Tema je osjetljiva i vrlo složena. Kao što je istaknuto, na navedeni problem se gleda dosta rezervirano i s previše nepotrebnog podozrenja. Tema je do sada bila proučavana dosta površno, uglavnom na teorijskom nivou, ali nije bilo empirijskih istraživanja. Pri tom se

misli na istraživanja koja su kao predmet imala mogućnost ukidanja ocjenjivanja u osnovnoj školi po uzoru na mnoge zemlje Zapadne Europe i SAD-a. U ovim se zemljama s ocjenjivanjem ili započinje u završnoj godini obavezne škole ili postoje samo opisne ocjene. Na ovim osnovama temelje se rezultati teorijsko-empirijskog istraživanja. Najrelevantniji su izloženi u obliku zaključka, dane su pedagoške implikacije i ukazano je na moguće pravce budućih istraživanja.

Analize ocjenjivanja u osnovnoj školi prikazane u teorijskom pristupu istraživanja pokazuju da usprkos stalnoj reformi školstva u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini i dalje prevladava mišljenje o prihvaćanju postojećeg načina ocjenjivanja. Pored toga, analize nekih prethodnih istraživanja uglavnom ukazuju na zadovoljstvo nastavnika osobnim odnosom prema ocjenjivanju. Zaključci koji se mogu izvesti iz prikazanih analiza, odnose na neke nedostatke ocjenjivanja u osnovnoj školi. Najčešći su: nastavnici imaju različite stavove i kriterije ocjenjivanja; ocjenjivanje učenika često ovisi o raspoloženju nastavnika u trenutku ocjenjivanja; nastavnici daju ocjene prema individualnoj procjeni važnosti pojedinih dijelova nastavnih sadržaja; ocjenjivanje ovisi o ugledu i prethodnom znanju učenika; ocjenjivanje ovisi o govornim sposobnostima učenika; ocjenjivanje ovisi o spolu, izgledu i emocionalnom stanju učenika; nastavnici koji su razrednici uglavnom daju odlične i vrlo dobre ocjene učenicima svog razrednog odjeljenja kako bi njihovo odjeljenje bilo uspješnije od drugih odjeljenja; nastavnici često daju ocjene na intervenciju prijatelja i kolega, tako da učenici za koje nitko ne intervenira nisu ravnopravni s ostalim učenicima; nastavnici su prisiljeni da daju ocjene pod pritiskom kolega jer su u protivnom predmet ogovaranja ili omalovažavanja u kolektivu; za ocjenjivanje nastavnici često koriste testove koji nisu izrađeni prema pedagoškim i didaktičkim normativima; nastavnici ocjenjuju i testove koje na samom nastavnom satu diktiraju učenicima bez ikakve prethodne pripreme i često je pri ocjenjivanju znanja učenika nastavnicima bitno tko su roditelji učenika nego li pokazano znanje učenika.

Pored toga, očekivanja da postoji značajna pozitivna povezanost stavova i mišljenja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini, odnosno da velike vrijednosti nivoa shvaćanja nastavnika osnovnih škola u Hrvatskoj o ocjenjivanju, prate i

visoki nivoi shvaćanja nastavnika osnovnih škola u Srbiji i Bosni i Hercegovini o ocjenjivanju, dobila su potvrdu u nalazima empirijskog istraživanja.

Na ovaj način potvrđene su sve hipoteze istraživanja. Potvrđena je i opća hipoteza da nastavnici uglavnom smatraju da je ocjenjivanje u osnovnoj školi potrebno, ali da mali broj njih smatra da je ocjenjivanje u osnovnoj školi potrebno ukinuti.

Kako je namjera autora da ovaj rad osim teorijskog (naučnog) ima i praktični smisao i značenje, neophodno je da se na kraju prikažu pedagoške implikacije i ukaže na moguće pravce budućih istraživanja. Spomenuti nedostaci ocjenjivanja utvrđeni su na osnovu odgovora većeg broja nastavnika iz uzorka koji su na spomenute tvrdnje odgovorili *u potpunosti se slažem*. Sve to upućuje na potrebu sveobuhvatnijeg promišljanja suštine i smisla ocjenjivanja u osnovnoj školi. Upućuje i na potrebu modernizacije ocjenjivanja u cilju veće odgojno-obrazovne efikasnosti ocjenjivanja u nastavi, ali i na potrebu da se nastavnici stručno usavršavaju i osobno angažiraju kako bi poboljšali svoj način ocjenjivanja.

Pravce budućih istraživanja bi trebalo usmjeriti najprije na prilagođavanje ocjenjivanja zahtjevima nastave i potrebama učenika. U skorijoj budućnosti, trebalo bi pronalaziti prihvatljivije načine mjerenja i vrednovanja učinka nastave i rezultata rada, učenja i aktivnosti učenika, a ocjenu ukinuti kao zastarjelu kategoriju tradicionalne škole koja u današnjim uvjetima ne doprinosi povećanju odgojno-obrazovne efikasnosti nastave. To će posebno doći do izražaja u radu s djecom s posebnim obrazovnim potrebama u inkluzivnoj nastavi u osnovnoj školi, koja je usprkos brojnim nedoumicama, proturječnostima i protivljenju nastavnika više neizbježna.

LITERATURA

1. Banjac, M. (2009). *Oblici komunikacije koji nastavnici primjenjuju u ocjenjivanju učenika u školi*. Doktorska disertacija. Istočno Sarajevo: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
2. Borodovskaja, A.; Rean, A. (2004). *Pedagogika*. Moskva: Piter.
3. Cenić, S. (2000). *Praćenje i ocjenjivanje rada, uspeha i razvoja učenika osnovne škole*. Vranje: Učiteljski fakultet u Vranju.
4. Cindrić, M., Miljković, D. i Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP-D2.
5. Efremov, Ю. (2010). *Pedagogika*. Moskva: Piter.
6. Ficula, M. (2010). *Pedagogika*. Ternopilь: Navčalьna kniga „Bogdan“.
7. Kačapor, S. (2003). *Sadržaji iz opšte istorije pedagogije*. Pančevo: Grafos internacional.
8. Kornetov, G. (2003). *Pedagogika*. Moskva: Izdatelьstvo URAO.
9. Krulj, R., Kačapor, S. i Kulić, R. (2003). *Pedagogija*. Beograd: Svet knjige.
10. Malafij, I. (2009). *Didaktika*. Kiiv: Kondor.
11. Matijević, M. (2004.). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.
12. Ninković, N. (2010). *Pedagoško-psihološke karakteristike nastavnika i njihov odnos prema ocjenjivanju učenika*. Magistarska teza odbranjena 2010. godine na katedri za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
13. Osmolovskaja, I. (2008). *Didaktika*. Moskva: Izdatelьskij centr „Akademija“.
14. *Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi*. Narodne novine, br. 87/08., 86/09., 92/10. i 105/10.
15. *Pravilnik o ocjenjivanju*. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 6203., 6403., 58/04. i 62/04.
16. *Pravilnik o ocjenjivanju*. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 108/2009.
17. Vigman, L. (2005). *Pedagogika*. Moskva: Prospekt.
18. Volkova, N. (2007). *Pedagogika*. Kiiv: Akademvidav.